

KNIHOVNA
AKADEMIE VĚD ČR
NÁRODNÍ 3, 115 22 PRAHA 1

INFORMACE

4/2009

Jako každoročně předkládáme čtenářům čtvrté číslo INFORMACÍ tematicky zaměřené na zkušenosti, které pracovníci Knihovny Akademie věd ČR získali na zahraničních cestách. Číslo tak přináší čerstvé informace o mnoha důležitých mezinárodních akcích, které proběhly v roce 2009.

Zahraniční novinky a zkušenosti viděné očima pracovníků KNAV jsme rozdělili – obdobně jako před rokem – do několika tematických oblastí:

- Rozvoj informačních technologií
- Evropská knihovědná bádání
- Elektronické informační zdroje a jejich využití
- Rozvoj knihovnických služeb

První část, věnovanou rozvoji informačních technologií, uvádíme zásadním článkem z pera Martina Lhotáka, v němž referuje o průběhu (a hlavně o závěrech) druhé „dílny“ k digitalizaci knihovnických materiálů v Evropě, kterou v říjnu uspořádaly LIBER a EBLIDA. Společný příspěvek Martina Lhotáka a Zdeňka Tichého nás zavede na dvě konference, které se věnovaly dlouhodobému uchování digitálních dokumentů – PASIG 2009 a „Alliance for Permanent Access 2009“; první se konala v červnu na Maltě, druhá v listopadu v nizozemském Haagu. Inspirativní podněty z obou akcí poslouží při hledání komplexního řešení ukládání a archivace digitálních dat pro KNAV.

Anna Šmejkalová referuje o návštěvě renomovaného digitalizačního centra Univerzitní knihovny v Göttingen (SRN); v druhém příspěvku se rozepisuje o zajímavé návštěvě Národní knihovny Norska, jejíž depozitář a digitalizační pracoviště sídlí v městečku Mo i Rana za polárním kruhem. Pavel Srb nás seznamuje hned se třemi evropskými akcemi, jejichž hlavním tématem bylo budování digitálních knihoven. První – „Informační den EU o digitálních knihovnách“ se konala v únoru 2009 v Lucemburku, druhá – slovenská konference „Digitálna knižnica“ se uskutečnila v březnu 2009 v Jasné pod Chopkom, do třetice konference „Europeana Plenary 2009“ byla uspořádána v září nizozemskou Národní knihovnou v Haagu. Zdeněk Tichý se ve svém příspěvku zabývá zevrubně programem a technickými novinkami z konference ELAG 2009, konané v dubnu – tentokrát v Bratislavě.

Příspěvky zařazené do druhé části INFORMACÍ dokládají, že také knihovědné bádání pokračovalo v roce 2009 velice intenzivně a plodně. Anna Vorlíčková nám umožní nahlédnout do Saské zemské státní a univerzitní knihovny v Drážďanech, v níž prováděla výzkum cizojazyčných tiskařských bohemik 16.–18. století. Markéta Brabcová navštívila se stejným úkolem Budapešť a zkoumala

cizojazyčná tiskařská bohemika v Knihovně Maďarské akademie věd a v Maďarské národní knihovně. Proběhla další etapa zpracování tiskařských bohemik v Rakouské národní knihovně ve Vídni, což doloží ve své zprávě Hana Beránková. Z jejího pera se pak dozvíme ještě o knihovědné konferenci v Mnichově, kterou uspořádaly tři významné německé knihovny – Bavorská státní knihovna, Knihovna vévody Augusta ve Wolfenbüttelu a Státní knihovna v Berlíně. Konference byla věnována problematice zpracování tisků 17. století. Jako zajímavost v tomto bloku jistě čtenáře osloví příspěvek Lenky Bártové o letní škole knihovědných studií v Lyonu.

Elektronické informační zdroje a jejich využití – to je další důležité téma, které je stále na pořadu dne. Sem zařazujeme odborný článek Ivany Laiblové Kadlecové, referující o zajímavé mezinárodní konferenci, uspořádané v listopadu v Budapešti producentem Web of Knowledge – Thompson Reuters ve spolupráci s Knihovnou Maďarské akademie věd. Hlavním tématem konference bylo posouzení bibliometrických metod a možností jejich využití pro účely hodnocení vědy. Iva Burešová ve svém příspěvku podává informaci o letošním ročníku mezinárodního setkání „Online Information“ v Londýně, věnovaném tématu elektronických informačních zdrojů.

Rozvoj knihovnických služeb přesvědčivě dokládají každoroční kongresy mezinárodní federace knihovnických asociací IFLA. O průběhu

letošního světového knihovnického a informačního kongresu IFLA v Miláně referuje podrobná zpráva Jarmily Burgetové. Na milánském kongresu zakončila své předsednictví v této mezinárodní knihovnické organizaci dr. Claudia Lux, generální ředitelka Ústřední a zemské knihovny v Berlíně; novou předsedkyní IFLA se stala Ellen Tise z Jižní Afriky. Denisa Froňková nás na závěr zavede do Hannoveru, kde se v říjnu konala mezinárodní konference IFLA o meziknihovnických službách a dodávání dokumentů.

Martin Lhoták
**2nd LIBER-EBLIDA
WORKSHOP
ON THE DIGITIZATION
OF LIBRARY MATERIAL
IN EUROPE**

Druhý workshop zaměřený na digitalizaci knihovních fondů, organizovaný asociací evropských vědeckých knihoven LIBER a zastřešující asociací EBLIDA, se konal 19.–21. října v Koninklijke Bibliotheek v Haagu.

V prvních dvou dnech byly prezentovány významné, většinou evropské projekty: Europeana, Galica, EOD, IMPACT, NUMERIC, Google model a některé další. Dva příspěvky probíraly možnosti PPP – public privat partnership, tedy spolupráce veřejného a soukromého sektoru při digitalizaci. Závěry se kloní k tomu, že tento model může být spíše doplňkovým zdrojem financování digitalizace.

Zajímavý byl příspěvek Ricky Erway z OCLC Research, která byla požádána o zhodnocení projektu Europeana z americké perspektivy. Zhostila se tohoto úkolu velmi kriticky. Reakcí Jill Cousins, ředitelky Europeany, byla otázka, zda se Ricky nechce stát součástí řešitelského týmu.

Erland Kolding- Nielsen, ředitel Royal and University Library v Kodani, hovořil o dánském registru digitalizovaných dokumentů. Jeho příspěvek rozpoutal živou diskuzi, které potvrdila potřebu vytváření registrů, a to nejen na národní, ale i na mezinárodní úrovni. V této diskuzi vystoupil také Tomáš Foltýn z NK ČR s informací o českém projektu Registru digitalizace s možností rozšíření na další státy.

Třetí den konference probíhal ve znamení čtyř souběžných workshopů:

1. Metadata, standards, interoperability, persistent identifiers
2. Funding and commercial partnership
3. User needs
4. Cross-domain aspects

Výstupem workshopů byla aktualizace a nahrazení první verze tzv. „LIBER Digitization Road Map“, která byla zveřejněna po prvním workshopu v Kodani v roce 2007. Zástupci LIBER a EBLIDA cítí potřebu silné společné aktivity, zajišťující digitalizaci vědeckého a kulturního dědictví v Evropě a oceňují přístup a podporu Evropské komise.

„Road map“ obsahuje mimo jiné tyto body:

- Oceňuje se pozitivní efekt projektu Europeana na zlepšení současné situace, kdy je postrádána reálná koordinace digitalizačních aktivit napříč Evropou.
- Evropské kulturní objekty nejsou pouze v Evropě, je nutné zaměřit digitalizační aktivity týkající se relevantních objektů po celém světě.
- Je nutné definovat kritéria pro identifikaci materiálu k digitalizaci, což by mělo pomoci při koordinaci v evropských zemích.
- Je nutné vědět, kdo je uživatelem digitalizovaného materiálu a jaké jsou jeho potřeby a požadavky. To by mělo přispět k vytváření vhodných rozhraní a nástrojů pro uživatele.
- Je nutné zajistit financování pro vytvoření metadat pro digitalizované materiály. Katalogy, které zůstávají v analogové formě, jsou z hlediska přístupu velmi omezující.
- Europeana by se měla stát evropským zdrojem, spojujícím přístup k různorodým digitálním objektům z kulturního a vzdělávacího sektoru.
- Je potřeba vyvinout větší úsilí ke spolupráci archivů, muzeí, galerií a knihoven.
- Je potřeba vytvořit katalogy digitalizovaného materiálu na nejvyšší úrovni. Tyto katalogy musí být deduplikovány a FRBR-izovány, aby byly identifikovány kopie stejného díla.
- Musí být identifikovány standardy pro interoperabilitu. Navrhovány jsou:
 - Data: SC (Dublin Core), XML, UTF-8
 - Transfer: OAI-PMH
 - Portal Standard: JSR 268
- V rámci Evropy by měla být jednotná pravidla pro copyright.
- Je nutno založit registry a definovat perzistentní identifikátory jako základní stavební bloky. Jako vhodné startovní body jsou považovány URN, DOI, ARK a PURL.
- Uživatelé potřebují více cest ke zdrojům.
- Europeana by měla založit PR a celoevropský vzdělávací program k informování uživatelů o přínosech využívání portálu Europeana.
- Je nutné vědět, jaké jsou výhody tzv. cross-domain (knihovny, muzea, archivy, galerie) přístupu pro uživatele.
- Evropská komise v současné době nefinancuje vytváření digitálního obsahu. Měla by ovšem tento přístup přehodnotit.
- Evropská komise doporučuje PPP (spolupráci veřejného a privátního sektoru). Tato spolupráce ovšem vyžaduje také jisté financování.
- Členské státy ani jednotlivé instituce nemají potřebné finance na zajištění digitalizace. Evropské dotace jsou nutné k růstu této aktivity.
- Privátní financování digitalizace může vyústit v omezení přístupu uživatelům, což není v zájmu evropských občanů. LIBER a EBLIDA nepovažují PPP cestu za preferovanou pro digitalizaci.
- Evropské aktivity, které se zabývají dlouhodobým uchováním a zpřístupněním digitalizovaného obsahu (např. e-Depot, PLANETS, LIFE), by měly pracovat více koordinovaně.

Martin Lhoták–Zdeněk Tichý
**KONFERENCE PASIG
2009 A ALLIANCE FOR
PERMANENT ACCESS
2009**

The Sun Preservation and Archiving Special Interest Group (PASIG) pořádá každý půlrok konferenci. Jarní, konanou na Maltě, jsme navštívili ve dnech 24.–26. června 2009. The Alliance for Permanent Access (APA) uspořádala svou výroční konferenci v Haagu 24. 11. 2009.

Jak PASIG, tak i APA – jak již názvy těchto sdružení napovídají – mají obdobné zaměření. Hlavním cílem je zajistit dlouhodobé uchovávání a využitelnost dat, s čímž je spojeno mnoho otázek, problémů a výzev, které se snaží i v rámci konferencí řešit.

Úvodem bychom se chtěli vrátit k naší účasti na konferenci PASIG v předcházejícím roce v San Francisku. Hledali jsme tehdy možnost komplexního řešení ukládání a archivace digitálních kopií dokumentů, zejména časopisů a monografií, které vznikly v působnosti AV ČR. Na této konferenci jsme se setkali s jedním z možných řešení v přednášce Chrise Wooda ze SUN Microsystems o virtuálním hierarchickém souborovém systému SAM-QFS. Z myšlenky tohoto řešení jsme po jeho dalším důkladném prostudování vycházeli při zadání výběrového řízení. A nyní, začátkem roku 2010, začínáme již na našem digitalizačním pracovišti v Jenštejně „nalévat“ data do nového datového úložiště založeného na technologii SAM-FS. To samo o sobě zatím řeší především akutní problém s aktuálním nárůstem dat. Pro vytvoření dostatečného prostoru i způsobu zajištění důvěryhodného uchování všech typů dokumentů je třeba další posun a inspiraci k němu mohly přinést (a jistě i přinesly) zmíněné konference.

Existuje velké množství dat, ať už online (web, wiki, blogs) nebo offline (CD apod.); jsou již existující digitální data, dokumenty v papírové podobě, které budou digitalizovány i data, která v budoucnosti budou vznikat přímo v digitální podobě. Technicky jsme schopni tyto digitální dokumenty „skladovat“, ale jiná věc je, jak je uchovávat tak, aby byly plně využitelné, a to jak nyní, tak i v budoucnosti. Například na obrovské množství dat vznikajících v CERNu poukázal Salvatore Mele a zamýšlel se, jak hluboko do minulosti bude třeba archivovat data, jež by měla být v budoucnu přístupná, nakolik detailní data uchovávat apod.

Velkým problémem, který je potřeba vyřešit, je použitelnost archivovaných dokumentů v budoucnosti. Hrozí degradace médií, na kterých jsou dokumenty

archivovány, hrozí možnost, že jednoho dne nebude k dispozici hardware, který bude schopen příslušná média číst a nakonec hrozí to, že nebude v budoucnosti k dispozici software, který by byl schopen uložené dokumenty přečíst/využít/prezentovat. Čili problém formátů dat. Tím se zabýval např. David Rosenthal v přednášce How Well Are We „Ensuring the Longevity of Digital Documents?“ na konferenci PASIG. Formáty dat byly i tématem jednoho z workshopů na konferenci APA, na kterém se ovšem nedošlo k jednoznačné shodě na tom, zda je lepší archivovat pouze některé formáty a na ostatní rezignovat, nebo zda uchovávat vše bez ohledu na formát.

Řešení přenositelnosti formátů je velmi komplikované, přičemž k cíli vedou dvě cesty – migrace a emulace. Každá z nich má své zastánce i odpůrce. Migrace je převedení dat z nevhodného formátu (např. interní, uzavřené formáty aplikací) do formátu, který nám zaručí, že bude možno digitální dokumenty v budoucnosti přečíst. Výhodou je relativní jednoduchost tohoto řešení. Vůči tomuto řešení však existují námitky, že je pravděpodobná ztráta některých informací: například fonty v dokumentech, makra v Excelu apod.

Emulace znamená jakési zapouzdření stávajících dokumentů spolu s aplikacemi, které s nimi jsou schopny pracovat, s čímž je spojena i nutnost uchovat definici prostředí, ve kterém příslušný software fungoval. Výhodou je zachování plné funkčnosti, nevýhodou poměrně velká složitost řešení. Kromě jiného může v budoucnosti vzniknout problém týkající se licencí ke stávajícímu proprietárnímu software.

Předchozí se týká již existujících dokumentů. U vznikajících digitálních dat je potřeba určit pravidla pro jejich přebírání do digitálního archivu. Je vhodné nutit autory, aby předávali dokumenty v dohodnutém formátu (pro autora práce navíc) nebo jim nechat volnost volby a při převzetí migrovat dokument do tvaru použitelného pro digitální archiv? Opět, jak bylo již řečeno, hrozí ztráta informací.

Doposud byly zmíněny víceméně technické záležitosti. Asi největším úskalím však zřejmě budou problémy organizační. Pro knihovny je zajištění dlouhodobé archivace technicky poměrně složité a finančně náročné. Tam, kde se tímto problémem začínou zabývat, budují často digitální archiv na lokální úrovni a pak jsou představována podobná řešení menšího rozsahu, přičemž větší efektivity by se pravděpodobně dosáhlo sdružením prostředků a budováním komplexnějších řešení. Kromě výše popsaného je třeba řešit další oblasti, jako je například legislativa a copyright, struktura metadat, archivace dynamicky se měnících online zdrojů, trvalé financování a další. Pro kvalitní řešení těchto úkolů je jistě vhodná spolupráce jak na národní, tak i mezinárodní úrovni.

Prezentace z konference PASIG se nacházejí na adrese:

<http://lib.stanford.edu/node/4315/oct2009>

Homepage Alliance s prezentacemi z výroční konference je na adrese:

<http://www.alliancepermanentaccess.eu/>

Anna Šmejkalová
**NÁVŠTĚVA
DIGITALIZAČNÍHO
CENTRA UNIVERZITNÍ
KNIHOVNY
V GÖTTINGEN**

Digitalizační centrum Univerzitní knihovny v německém Göttingen bylo původně předlohou pro vznik našeho digitalizačního pracoviště. Vedení KNAV ho již jednou v minulosti navštívilo. Na pracovišti digitalizačního centra je několik skeneristů, kteří jsou rekrutováni především z řad studentstva. Jsou zaměstnáni na různě velké úvazky a střídají se u různých skenovacích zařízení.

Technické vybavení pro skenování je podobné jako na našem pracovišti, jen počet skenerů je vyšší než u nás. Skeny následně upraví jiná, ale menší skupina pracovníků do dávek o velikosti cca 20 000 tis. obrázků pro hromadné grafické zpracování. Provádí se automaticky jednoduchý ořez a narovnání řádků. Další skupina zaměstnanců se věnuje tvorbě metadat a následné kontrole.

Pro celý workflow je zde používán systém Goobi, který si univerzita sama pro tyto účely vyvinula. Je to webová aplikace, takže s ní lze pracovat online přes internet. Umožňuje vytváření metadat (ruční, až na úroveň jednotlivých článků – s pomocí OCR), zobrazení hotových knížek i jejich metadat, centrální administrativní správu dat, statistiky produktivity atd.

Další zajímavostí jsou takzvané průvodní lístky, které si digitalizované knihy s sebou nesou po celou dobu digitalizace. Průvodní lístky jsou různě barevně rozlišené, každá barva představuje jeden projekt, v rámci kterého je daná publikace digitalizována. Dále nesou lístky také informace o osobě, která na její digitální podobě pracovala, v jaké fázi se kniha nachází a zda byla případně nalezena nějaká chyba. V případě chyby se kniha vrací zpět k osobě, která je za chybu zodpovědná. Celý systém dobře a efektivně funguje.

<http://gdz.sub.uni-goettingen.de/>

Anna Šmejkalová
**NÁVŠTĚVA
NÁRODNÍ KNIHOVNY
NORSKA V MO I RANA**

Národní knihovna Norska má sídlo v hlavním městě Oslo. Digitalizační centrum a hlavní depozitář se však nachází v nevelkém městečku Mo i Rana až za polárním kruhem těsně u břehů fjordu Rana. Odtud jsou půjčovány dokumenty po celém Norsku i do zahraničí. Návštěva knihovny, která proběhla ve dnech 28.–29. července, byla vskutku inspirativní, využívány jsou zde velmi pokročilé technologie.

Depozitář knihovny se nachází ve velké hale vysoké zhruba 15 m, kde je zaveden robotizovaný skladový systém. Knihy jsou umístěny v přepravních, které jsou automatizovaně přemísťovány pomocí robotů a pásů. Ty vedou z haly do místnosti, kde operátoři pomocí čteček čárových kódů a obslužného programu zadávají požadavky na výpůjčky, případně vracejí dokumenty zpět do depozitáře. Knihy jsou posílány vlakem nebo letecky ke svému objednateli. Celý systém od švýcarské firmy se zdá být velmi precizní a spolehlivý.

Digitalizační pracoviště se skládá z více oddělení zaměřených na různé typy dokumentů a multimediálních záznamů. Digitalizují se nejen knihy, ale i zvukové nahrávky (např. staré nahrávky na voskových válečcích), video, televizní přenosy (především zpravodajství), fotografie, historické plakáty apod. Digitalizace publikací probíhá co možná nejvíce automatizovaně. Pokud knihovna vlastní tři a více výtisků od jednoho exempláře, je kniha odtržena od svého vnějšího obalu, hřbet oříznut, a nasnímána v produkčních skenerech od firmy Microform. V tomto oddělení pracuje cca 5-6 osob, které se střídají v ořezávání knih a ve skenování. Obaly a desky publikací jsou skenovány v jiném oddělení ručně a automaticky přiřazeny ke své knize. Přiřazování probíhá na základě čárového kódu, který operátor pomocí čtečky sejme a systém knihu sám vyhledá. Takto digitalizované materiály se již pak dále graficky neupravují. Tímto způsobem bylo digitalizováno největší množství tištěných dokumentů. Metadata jsou vytvářena automatizovaně v systému na základě informací ze souborného katalogu, taktéž i OCR je vytvářeno plně automatizovaně. Celý systém pro správu dat, automatickou tvorbu metadat a OCR dodává německá firma CCS; jeho výkonnost je vyvážena poměrně značnými náklady. Pro účely masové digitalizace ho lze považovat za velmi efektivní řešení.

Pokud nelze publikace rozřezat, jsou zde např. pro noviny či staré tisky k dispozici automatické skenery 4Digital Books nebo ruční skenery DigiBook. Kvalita výstupů

z těchto zařízení se následně kontroluje a v případě potřeby jsou provedeny grafické úpravy.

Všechna data jsou zálohována do úložiště o celkové kapacitě 5 Petabytů. V současnosti má knihovna cca 1 Petabyte dat. Celé datové úložiště se společně s archivními kopiemi analogových dokumentů nachází v jeskyni vysekané do skály v těsném sousedství knihovny. Vede k ní asi 50 m dlouhý tunel o šířce a výšce zhruba 8 m. Depozitář uvnitř skály má několik pater. Připraveny jsou i další prostory pro jeho budoucí rozšíření. Vstup je povolen pouze autorizovaným osobám, případně v jejich společnosti. Míra zabezpečení takto skladovaných dokumentů i datového úložiště je na velmi vysoké úrovni.

Celkově byla návštěva velkým odborným zážitkem. Poměrně nedávno zřízené pracoviště norské Národní knihovny je v evropském (a pravděpodobně i ve světovém) měřítku na absolutní špičce. Je potřeba zmínit ochotu hostitelů a vyjádřit velký dík zaměstnancům Národní knihovny Norska, kteří pro naši nevelkou skupinu připravili nabitý dvoudenní program a důkladně nás seznámili se svými aktivitami a se svým pracovištěm.

<http://www.nb.no/english>

Pavel Srb

INFORMAČNÍ DEN EU O DIGITÁLNÍCH KNIHOVNÁCH

Setkání se konalo v Lucemburku dne 17. února 2009. Cílem bylo seznámení s již skončenými, stále běžícími a nově otevřenými projekty v rámci programů EU.

Program „eContentPlus“ byl ukončen a nové aktivity byly zastřešeny programem „CIP PSP“ – „Competitiveness and Innovation Framework Programme“. CIP byl zahájen roku 2007 a potrvá šest let do roku 2013, s rozpočtem 730 milionů eur. Celá suma peněz je rozdělena tak, že se rozpočet na každý daný rok zvyšuje. Postupně bude komise zvažovat, jaké nové tematické oblasti do programu zahrne. Cílem CIP je interoperabilita (schopná spolupráce), inovace, investice do informačních technologií.

CIP je stejně tak jako „eContentPlus“ postaven na tématech. Bylo stanoveno osm témat, z nichž tři jsou významné pro knihovny. Tato témata jsou „Digitální knihovny“ (numerické označení 2), „Vícejazyčné portály/weby“ (5) a „Informace veřejného sektoru“ (6).

2: DIGITÁLNÍ KNIHOVNY

Rozpočet: 25 mil. euro

Plán: Organizování kolekcí digitálního obsahu zpřístupněného veřejnosti prostřednictvím kulturních a vědeckých organizací (knihovny, archivy, muzea) ale také soukromých vlastníků (například vydavatelů). Jak v rámci členských států EU, tak i států přispívajících do daného programu. Digitální knihovny jsou vlajkovou lodí „frameworku i2010“, prezentující Evropskou strategii pro digitalizaci, „online“ přístup a digitální archivace (se zaměřením na kulturní dědictví a zlepšení přístupu k vědeckým publikacím a datům).

2.1: EVROPSKÁ DIGITÁLNÍ KNIHOVNA – SLUŽBY

Plán: podpora vybudování provozní části „Europeany“. Uživatelské části, zlepšení vyhledání obsahu (zvuk, obraz, více jazyčnost, hodnocení algoritmů), procházení (kombinované prostorové větvení, personifikace, spolupracovní nástroje), mobilní „platforma“, rozeznání práv duševního vlastnictví (i v rámci teritoria).

Podmínky: řádně v praxi otestováno a ověřeno uživateli, zahrnutí poskytovatele a uživatele, rozpoznání cílů, zájmů a potřeb uživatelů, upřesnění reálného hodnocení pro míru zlepšení.

2.2: EVROPSKÁ DIGITÁLNÍ KNIHOVNA – AGREGACE DIGITÁLNÍHO OBSAHU DO PROJEKTU „EUROPEANA“

Plán: zvýšení množství a kvality obsahu, vylepšení popisných metadat a mapování mezi jednotlivým poskytovatelem obsahu a „platformou“ Europeany.

Podmínky: obsah (budoucí digitální objekty) by měly být ve vlastnictví kulturních institucí z různých Evropských států, jasná specifikace kvality a kvantity obsahu plus metadat, souhlas s autorským právem obsahu, plně pokračující udržitelnost i po ukončení financování projektu.

2.3: EVROPSKÁ DIGITÁLNÍ KNIHOVNA – DIGITALIZACE OBSAHU PRO „EUROPEANU“

Plán: podpora získání co nejvíce digitalizovaného obsahu z různých zemí, výsledek by měl zlepšit jak kvantitu, tak vysokou kvalitu.

Podmínky: vše na úrovni Evropy a ne pouze regionální nebo národní části, obsah by měl být tématicky organizován pro širokou veřejnost a ne pro úzkou skupinu zájemců, přidaná hodnota, přístupnost v co nejkratším termínu po digitalizaci, dodání kompletních záznamů digitálních objektů s popisnými metadaty.

2.4: VEŘEJNÝ PŘÍSTUP K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Plán: široké rozesetí výsledků Evropských vědeckých výzkumů, experimentování s veřejným přístupem pro vědecké publikace v rámci digitálních knihoven.

Podmínky: opět kladen velký důraz na kvalitu a kvantitu publikovaných vědeckých výsledků, schopnost dosažení na úrovni dokumentu (nikoli pouze popisná metadata formou katalogů), zahrnutí struktury poskytovatelů s důrazem na různé typy (akademická komunita, knihovny, institucionální repozitáře, vědecká vydavatelství), specializace na specifické dokumenty.

2.5: VYUŽITÍ MATERIÁLŮ KULTURNÍHO DĚDICTVÍ PRO VZDĚLÁNÍ

Plán: zlepšení dostupnosti a významnosti již přístupného materiálu v Europeaně pro dlouhodobé využití na vícejazyčné a mnohonárodnostní úrovni.

Podmínky: vysoká úroveň kvality, jasná specifikace a analýza potřeb uživatelů (studenti, učitelé), plán rozesetí informací, zvýšení povědomí o hodnotě a potencionálním využití Europeany.

5: VÍCEJAZYČNÉ PORTÁLY/WEBY

Rozpočet: 14 mil. euro

Plán: Vývoj jednotného Evropského informačního prostředí pro odstranění jazykových bariér, které limitují možnosti využití „webu“. Využití strojového překladu, sémantických a jazykových technologií.

6: INFORMACE VEŘEJNÉHO SEKTORU

Rozpočet: 9.5 mil. euro

Plán: Veřejné organizace produkují, sbírají a ukládají obrovské množství informací z veřejného sektoru. Cílem je podpořit a maximalizovat znovu využití tohoto materiálu a uvolnit jeho ekonomický potenciál.

Pavel Srb

DIGITÁLNA KNIŽNICA 2009

Předchozí ročníky konference měly vždy pozitivní ohlas a také letošní příspěvky jistě přinesly účastníkům cenné informace a zkušenosti. Setkání se již tradičně konalo v Jasné pod Chopkom (Slovenská republika) ve dnech 15. –17. března 2009. Specifikem této konference je mj. to, že lokalita, kde se koná, skýtá mnoho možností pro další diskuzi mimo oficiální program. Opět se zde sešli nejen odborníci z Evropy, ale i USA a Nového Zélandu. Organizátory byly Slovenská národní knihovna a Slovenská chemická knihovna.

Prezentace by se daly rozdělit do tří tematických oddílů. Do prvního by patřilo představení úspěšných projektů digitálních repozitářů, do druhého seznámení s novými trendy a směry v oblasti digitalizace, uložení materiálu a jeho následné zpřístupnění uživatelům a ve třetím oddíle byly prezentovány technologie, které byly použity pro řešení těchto projektů.

Představené úspěšné projekty si zaslouží uznání. Jedním z nejzajímavějších byl projekt Stanford University (USA), prezentovaný Tomem Cramerem (ředitel digitální knihovny). Stanfordská knihovna obsahuje velké množství publikací a materiálů, které se snaží poskytnout co nejvíce uživatelům. Za vývoj digitální knihovny je odpovědný početný tým odborníků na danou problematiku. Výsledky a studie tohoto týmu víceméně vytvářejí standardy a specifikace, které jsou základním stavebním kamenem pro další digitální repozitáře. Ben O'Steen (Oxford University) ukázal, jak se jejich tým zhostil návrhu a spuštění pružné a kontinuální struktury archivu. Steve Knight (National Library New Zealand) představil projekt „National Digital Heritage Archive“ a náhled na problematiku zabezpečení materiálu pro budoucnost. Jak Slovenská národní knihovna, tak i Národní knihovna ČR představily v úplnosti cestu a řešení problematiky od hardwaru, přes digitalizaci až k přístupu uživatele k obsahu. Oba tyto projekty zmínily také finanční analýzu. Česká Státní technická knihovna ukázala, v jakém stavu je projekt „Digitální knihovny pro šedou literaturu“ po prvním roce své existence. Dominic Farace (Greynet, Nizozemí) otevřel téma, zda si umíme představit digitální archiv bez „šedé literatury“. Velice podrobně popsal okruhy producentů, typů dokumentů, kolekcí a standardů.

Druhý a třetí oddíl se vzájemně prolínaly. Ivo Iossiger (4DigitalBooks) prezentoval vývoj v oblasti automatických i manuálních skenerů. Od přizpůsobení podložky vazbě knihy, nasvícení a skenování, přes úpravu obrazu a textu, po kontrolní mechanismy a uložení. Michaela Rysav (Elsevier) představila zatím nezveřejněné nástroje pro

analýzu a práci s uloženými daty. Jednalo se hlavně o grafickou prezentaci výsledků, vyhledávání a statistiku. Sun Microsystems ukázal, jak tato společnost spolupracuje a pomáhá digitálním knihovnám, archivům a repozitářům vyvíjet rozšiřitelné, bezpečné a sdílené technologie. V sekci věnované hardwaru byly představeny nejčastější problematické otázky a náhled na jejich řešení. Společnosti Cisco, ExLibris, IBM a Oracle prezentovaly využití svých technologií a nástrojů pro řešení specifické problematiky v životním cyklu fyzické publikace a digitálního objektu.

Prezentace z tohoto i z předchozích ročníků jsou dostupné na adrese:
<http://www.schk.sk/digilib>

Pavel Srb

EUROPEANA PLENARY 2009

Digitální knihovna kulturního dědictví „Europeana“ byla veřejnosti představena 20. listopadu 2008. S projektem Europeana jsem se setkal již v Lucemburku (únor 2009) na „Informačním dni“ projektů Evropské unie, jako s jedním tématem „Digitálních knihoven“. Na dny 14.–16. září 2009 bylo naplánováno plenární zasedání. Konferenci pořádala „Koninklijke Bibliotheek“ – nizozemská Národní knihovna a jako místo setkání bylo vybráno „Museum“ – vědecké muzeum v Haagu.

Mezi hlavní cíle patřilo představení již vykonané práce ze strany „Working Group“ (pracovní skupina, vyvíjející první funkční kód a testující první dávky importních dat). Ukázky modelových situací, případových studií a problémových míst. Přehled jednotlivých částí/tříd a komponent. Seznámení potencionálních účastníků s možnostmi využití repozitáře. „Museum“ nám poskytl velice příjemné prostředí pro volnou diskuzi po přednáškách.

Mimo exponáty se v muzeu nachází mnoho přednáškových sálů a laboratoří, kde se konaly „workshopy“ – semináře na dílčí témata: agregace, modelování dat, přijímání obsahu, vývoj aplikačního programovatelného rozhraní API (application programming interface), problematika práv IPR (Intellectual Property Rights), přístup k digitalizovaným archivům. Z těchto seminářů bylo pro nás nejzajímavější „Content ingestion“ – přijímání obsahu. Byl zde představen model a jeho postupné kroky od registrace poskytovatele dat, role agregátora až po konečné nahrání a otestování celých kolekcí. Bohužel v době akce nebyla ještě pevně stanovena pravidla a podmínky pro import dat. Specifikace by měla být hotova a zveřejněna do konce roku 2009.

Jednou z modelových situací bylo uvedení projektu „The Great War Archive“. Tvůrci toho repozitáře během určitého období navštívili velký počet lokalit v Anglii. Zde se setkávali se starší generací lidí, kteří jim přinesli (jako dar) své dávno zapomenuté bohatství. Tito lidé totiž velice dobře věděli, jak je cenné tyto materiály předat a převyprávět jejich příběh. Tímto činem vznikla opravdu unikátní kolekce fotografického, tištěného, filmového a zvukového materiálu. Dalším úspěšným projektem bylo představení projektu „Open Images“ – mediální platforma, nabízející „online“ přístup k audiovizuálnímu materiálu pro podporu tvůrčího znovu použití. Projekt poskytuje API pro jednoduchou tvorbu takzvaného „Mash-up“ – určitý výstup vytvořen za použití kombinace různorodého audio/video/textového materiálu.

V sekci EuropeanaLabs (centrální zdroj pro vývojáře jádra systému Europeana) je přístupný kompletní zdokumentovaný kód. To znamená, že si může každý nainstalovat lokálně svou Europeanu a vlastním testováním se seznámit s funkčností systému. Toto by mělo pomoci lépe pochopit problematiku různých tříd.

Zdeněk Tichý
KONFERENCE ELAG
2009

Jako každý rok, tak i v roce 2009 jsme se zúčastnili spolu s Ing. Martinem Lhotákem konference ELAG. Konala se pod názvem „New Tools of the Trade“ ve dnech 22.–24. 4. v Bratislavě.

Nejzajímavější a myslím nejpřínosnější bývají na ELAGu workshopy. Účastníci konference si vyberou jeden z deseti workshopů, kde pak pod vedením zkušeného odborníka probírají dané téma. Po dvou dnech často kontroverzních debat se účastníci pokusí zformulovat závěry, které pak poslední den jeden z dobrovolníků shrne před ostatními účastníky konference. Tyto závěry bývají často nejednoznačné a přicházejí mnohdy spíše s otázkami než odpověďmi.

Zúčastnil jsem se workshopu „Evaluating Open Source Software“. Oproti ELAGu 2007, kdy byl obdobný workshop zaměřen na otázky, proč OSS a proč ne a kdy je lépe pořídit OSS a kdy dát přednost komerčnímu softwaru, tentokrát šlo o to, jak ohodnotit příslušný software, který máme v úmyslu implementovat.

To nám bylo demonstrováno na tzv. Open Source Maturity Modelu, samozřejmě se zaměřením převážně na knihovnický software. Workshop vedl Edward Corrado z Binghamton University v USA a oproti workshopům, jichž jsem se zúčastnil v předchozích letech, jej pojal spíše jako přednášku. Nicméně i tak někdy docházelo k zajímavým debatám, které vycházely ze sporu OSS vs. komerční software.

Open Source Maturity Model (OSMM) je metoda, pomocí které je možno exaktně určit zralost toho kterého OSS. To znamená, je-li vývoj aplikace ve fázi, kdy už je použitelná pro daný úkol. V úvahu se bere šest oblastí spojených s vybraným softwarem – funkčnost samotného software, technická podpora, dokumentace, trénink (kursy, školení apod.), integrace, profesionální služby. Každá z těchto oblastí má přiřazenu určitou váhu, která bude brána v úvahu při závěrečném výpočtu „dospělosti“ hodnoceného software. Software má váhu nejvyšší – 4, podpora 2, ostatní po 1.

V rámci těchto oblastí je vždy uvažováno s několika (třemi až šesti) aspekty, kterým je opět přiřazena určitá váha. Například dokumentace je sledována ze tří pohledů: dokumentace vytvořená vývojářem (váha 3), webové zdroje (2), komerční dokumentace, např. knihy (5). Přiřazováním bodů jednotlivým aspektům, sečtením a dále využitím těchto výsledků pro konečný výpočet (s přihlédnutím k vahám oblastí, podle kterých hodnotíme), dostaneme poměrně jasnou představu o zralosti software.

Problematika je ovšem poněkud složitější, ale zabíhání do dalších podrobností by přesáhlo rozsah článku.

Ještě několik postřehů a zajímavostí z workshopu:

- V úvahách o tom, jakou má příslušný produkt podporu, se operuje s výrazem „Bus factor“, což s nadsázkou znamená, kolik lidí musí přejet autobus, aby zanikl projekt, v jehož rámci je příslušný software vyvíjen. Pokud se toto číslo blíží nebo dokonce rovná 1, pak se to samozřejmě negativně projeví v hodnocení a měli bychom být při volbě tohoto software hodně ostražití i v případě, kdy v ostatních bodech hodnocení dopadá dobře.
- Nehodnotit software jednostranně, například pouze z pohledu jednoho oddělení (neřkuli jednoho člověka), dobré jsou různé pohledy; vůči marketingovým informacím být ostražitý.
- Leccos o životaschopnosti projektu naznačí poměr počtu nahlášených chyb k počtu chyb, které byly opraveny.
- Zajímavý pohled na software při jeho výběru je tzv. Square of Engagement, který je založen na porovnání poměru využívání aplikace k času strávenému na jejím dalším vývoji.

Z citovaného workshopu jsem si vzal kromě jiného následující poučení, které bych chtěl předat jako doporučení těm, kdo se rozhodují, který software implementovat například pro svůj institucionální repozitář: pokud model OSMM nepoužijete při tomto rozhodování, doporučuji aspoň se s ním seznámit. Přinejmenším jsou zde shrnuta celkem podrobně hlediska, ke kterým je dobré při výběru programového vybavení přihlížet.

Z dalšího programu bych zmínil např. přednášku Davida Nicholase o takzvané Google Generation – mladých lidech narozených po roce 1993 a jejich práci v online prostředí. Ta je „díky“ nepřebornému množství informací charakterizována těkavostí, nelineárností ve vyhledávání informací, často spíše sbíráním informací než jejich vstřebáváním (učením se) a tak dále. Na závěr ale autor vyjádřil své mínění, že „My všichni jsme Google Generation“, což znamená, že tento způsob chování není jen výsadou těch nejmladších, ale stává se typickým i pro starší generace.

Marcus Spiering představil produkt university v Karlsruhe – systém na doporučování odborné literatury BibTip. Lze ho jednoduše integrovat do stávajících OPACů a na základě uživatelského chování pak může doporučovat související tituly. M. Spiering nás seznámil s tím, jak BibTip pracuje, jak vznikají doporučení na základě statistických vyhodnocení. BibTip je internetová služba, kterou lze zjednodušeně popsat tak, že uživatel prostřednictvím prohlížeče zadá dotaz do OPACu, ten vrátí výsledek, prohlížeč se s tímto výsledkem obrátí na BibTip server v Karlsruhe a ten vrátí doporučení. Tato služba je placená.

ELAG je svou koncepcí (pro velký důraz na workshopy) celkem výjimečná konference a vždy se najde téma, kvůli kterému stojí za to ji navštívit. Další se bude konat v červenci 2010 v Helsinkách na téma „Meeting new user expectations“.

Anna Vorlíčková

VÝZKUM CIZOJAZYČNÝCH TISKAŘSKÝCH BOHEMIK 16.–18. STOLETÍ V DRÁŽDANECH

Ve dnech 1.–4. 12. 2009 jsem pobývala v Sächsische Landesbibliothek Staats- und Universitätsbibliothek (SLUB) v Drážďanech za účelem studia a popisu cizojazyčných bohemik z let 1500 - 1800, jejichž evidenci se knihovně oddělení KNAV jako jediné pracoviště v České republice věnuje již od poloviny 50. let minulého století. SLUB přechovává ve svých depozitářích desítky bohemikálních děl z 16.–18. století, z nichž některá nebyla dosud bibliografií cizojazyčných bohemik evidována, a to buď vůbec, anebo častěji byla evidována jako desiderata, tj. exempláře pro bibliografii dosud nepopsané. Jejich existenci zaznamenalo knihovně oddělení postupem času z odborné literatury či excerpcí tištěných katalogů starých tisků. Před svou cestou do Drážďan jsem si tyto údaje částečně doplnila rešerší v elektronickém katalogu, jímž SLUB Dresden stejně jako dnes už většina velkých evropských knihoven disponuje.

SLUB je knihovnou moderní ve všech ohledech. V první řadě je třeba zmínit její nový vzhled – v roce 1996 byla Sächsische Landesbibliothek, knihovna s dlouhou tradicí sahající až do poloviny 16. století, sloučena s Universitätsbibliothek der Technischen Universität Dresden a o čtyři roky později získala novou budovu, jejíž hlavní prostory jsou umístěny pod zemí. Knihovna je zároveň vysoce funkční, badatelé i studenti zde mají veškerý komfort pro svá studia a objednávky – většinou zadávané přes internet – jsou, alespoň pokud jde o staré tisky, vyřizovány do dvou hodin. Fondy této knihovny jsou rozsáhlé, čítají přes osm a půl milionu knihovních jednotek, přičemž všechny knihy jsou uživatelům ke studiu poskytovány zcela zdarma.

Naši bibliografii cizojazyčných bohemikálních tisků jsem v SLUB doplnila o patnáct podrobných popisů tiskařských bohemik většinou náboženského zaměření z 16. a 17. století. Další tiskařská bohemika jsem při excerpci katalogu SLUB porovnala s popisy již hotovými, které jsem doplnila o signatury exemplářů uložených v Drážďanech. V souladu s výzkumným záměrem knihovně oddělení jsem se zaměřila právě na okruh starších tiskařských bohemik. Do budoucna zůstávají k bibliografickému zpracování v SLUB bohemika obsahová z 16.–18. století, jež jsem částečně podchytila také, a dále tiskařská bohemika z 18. století. To platí i v případě fondů dalších zahraničních, nejčastěji německých knihoven, které poskytují široké možnosti pro výzkum bohemik dosud nepopsaných v bibliografii cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1500–1800.

<http://www.slub-dresden.de/>

Markéta Brabcová

VÝZKUM CIZOJAZYČNÝCH TISKAŘSKÝCH BOHEMIK V BUDAPEŠTI

Od 15. 6. 2009 do 26. 6. 2009 jsem v rámci akademického výměnného pobytu navštívila Budapešť a studovala v těchto institucích: v Knihovně Maďarské akademie věd – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (dále jen MTAK) a v Maďarské národní knihovně – Országos Széchényi Könyvtára (dále jen OSZK). Cílem mé zahraniční pracovní cesty byl výzkum cizojazyčných bohemikálních tisků, jejich excerpce a analytický popis podle jednotlivých dochovaných exemplářů pro národní retrospektivní bibliografii cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800, která je hlavním výzkumným záměrem knihovnědného oddělení Knihovny Akademie věd ČR (dále KNAV).

Fond OSZK disponuje vzácnou sbírkou inkunábulí, která čítá více než 1700 tisků, což je nejobsáhlejší sbírka prvotisků v Maďarsku a obsahuje asi ¼ zachovaných maďarských prvotisků (celkem se eviduje okolo 7 100 spisů). Historický fond OSZK obsahuje další významnou knižní sbírku tzv. Régi Magyar Könyvtár, která shromáždila tiskařská a autorská hungarika do r. 1711 – celkem 8 600 svazků. Tato knižní sbírka byla r. 1919 obohacena o sbírku bibliofilského páru Gyuly Todoreszku (1866–1919) a Aranky Horváthové. Třetí knižní sbírkou OSZK je tzv. Apponyiova knihovna, ta obsahuje převážně obsahová hungarika, vytištěná do r. 1800 mimo maďarské území; tuto knižní sbírku vlastnil hrabě Sándor Apponyi (1844–1925). Čtvrtou a poslední kolekcí, která tvoří historický fond OSZK, je sbírka starých tisků, které byly vybrány z hlavního fondu v 50. letech 20. Století; tyto tisky pocházejí většinou z 16. století a představují přibližně 13 000 svazků.

Knihovnu MTAK založil hrabě József Teleki (1790–1855), první předseda Maďarské akademie věd, v r. 1826 jí věnoval 30 000 svazků. Sbírkou 600 rukopisů a 409 inkunábulí zakládala od r. 1861 fond oddělení rukopisů. Samostatné oddělení vzácných tisků vzniklo r. 1954 a jeho knižní sbírku tvoří tisky vydané do r. 1850 (asi 40 000 svazků). Dále fond oddělení vzácných tisků tvoří sbírka prvotisků, druhá největší v Maďarsku, eviduje cca 1 200 inkunábulí. Další částí knižního fondu je fond hungarik, tyto tisky jsou v katalogu označeny jako RM I, II, III a IV a jsou rozděleny na hungarika jazyková (RM I), tiskařská (RM II), autorská (RM III) a obsahová (RM IV). Tyto spisy jsou vytištěny do r. 1711 a celkem tvoří sbírku 6 800 knihovních jednotek. R. 1906 získalo oddělení do svého fondu dědictvím vzácnou knižní sbírku pocházející od uměleckého sběratele

Györgyho Rátha (1828–1905). Poslední samostatnou knižní sbírku tvoří tisky vytištěné v klasických jazycích, v italštině a němčině mezi lety 1500–1550.

Obě knihovny – MTAK i OSZK – mají ve svých historických fondech také tisky, které vyšly z produkce českých a moravských tiskáren na území ČR v 16.–18. století a byly vytištěny v cizích jazycích (především jde o latinu a němčinu).

Moje návštěva ve výše zmíněných institucích navazovala na služební cestu PhDr. Anežky Baďurové v r. 1986, která oba historické fondy zmapovala a pracovala na excerpci ručně tištěných bohemikálních tisků. Mým úkolem bylo především dokončit rozsáhlou excerpci nevidovaných tiskařských bohemik z katalogů obou historických fondů, dále si objednat, podrobně prostudovat a následně popsat¹ unikátní exempláře pro databázi² Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800 (BCBT), kterou vytváří jako jediné pracoviště v České republice knihovědné oddělení KNAV. Protože v obou knihovnách bohužel nebyl přístupný historický fond na internetových stránkách, bylo nutné projít lístkové katalogy až na místě a z nich vybrat ty tisky, které odpovídaly našemu výzkumnému záměru.

V OSZK jsem se soustředila na tiskařská bohemika, která byla vytištěna v pražských tiskárnách. K tomu posloužil pomocný katalog podle míst tisku, který mají v OSZK v oddělení rukopisů a vzácných tisků vytvořený pro svůj historický fond. Celkem se podařilo podchytit 131 tiskařských cizojazyčných bohemikálních tisků s místem vydání v Praze pro období let 1601–1700. Ostatní bohemika vytištěná v českých a moravských městech byla již dříve zmapována PhDr. Anežkou Baďurovou.

Ve studovně rukopisů a vzácných tisků v MTAK je pro badatele k dispozici chronologický lístkový katalog pro léta: 1501–1834. Moje práce tam navazovala na předchozí výzkum PhDr. Josefa Hejnice a PhDr. Anežky Baďurové. Dr. Hejnic zpracoval bohemikální tisky vydané do r. 1620, dr. Baďurová období 1501–1700. Z tohoto chronologického katalogu jsem excerpovala celkem nevidovaných 132 tiskařských bohemikálních spisů pro období 1701–1792, jež pocházely z českých a moravských tiskáren.

Získané údaje z obou knihoven jsem potom v Praze porovнала s již vytvořenými popisy BCBT, které jsem doplnila o signatury exemplářů uložených v obou budapeštských knihovnách.

1 Bibliografické popisy obsahují: text titulního listu v plném znění a opis impresa, formát a rozsah tisku (přesný počet stran či folií číslovaných i nečíslovaných a počet příloh), rozpis vnitřních částí (předmluvy, dedikace, tisková privilegia a povolení k tisku, členění kapitol, rejstříky, errata, poučení knihaři aj.) a typografické ztvárnění vydání (výraznou výzdobu, zvláštnosti sazby, ilustrace). Zároveň se podchycují a evidují všechny osoby, které se na vydání exempláře podílely, tedy nejen autor a tiskař, ale také autoři předmluv, osoby, o kterých spis pojednává, zmiňuje popřípadě jim byl dedikován apod. Doplnkem každého bibliografického popisu je seznam dochovaných exemplářů, zjištěných v našich i zahraničních historických knižních sbírkách.

2 O databázi viz Anežka Baďurová – Antonín Vítek, *Specifika popisu starých tisků*, in: 4. národní konference o bibliografii. Sborník referátů, Praha, Národní knihovna 1991, s. 25-29.

Do odborné databáze BCBT jsem podle dochovaných exemplářů analyticky popsala celkem 12 tisků, které pocházejí z fondu MTAK a 18 tisků z fondu OSZK. Tyto unikátní tisky nejsou zastoupeny v českých nebo moravských knihovnách a dosud byly známy pouze jako desiderata. Většina těchto tisků pochází z 16. a 17. století, převažují náboženské tisky, univerzitní teze a příležitostně vydané spisy (humanistické sborníky, gratulace ke sňatku, pohřební kázání apod.). V budoucnu zbývá k podrobnému bibliografickému zpracování 15 tisků (na základě poslední excerptce), dále pokračovat v excerptci cizojazyčných tiskařských bohemik v období 1793–1800 z fondu MTAK a pražských tiskařských bohemik z období 1701–1800 z fondu OSZK.

<http://www.mta.hu/index.php?id=685>

http://www.oszk.hu/index_en.htm

Hana Beránková

VÝZKUM TISKAŘSKÝCH BOHEMIK V ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEK VE VÍDNI II

Ve dnech 19. 4.–24. 4. 2009 proběhla další etapa zpracování tiskařských bohemik ve vídeňské Národní knihovně – Österreichische Nationalbibliothek. V návaznosti na předchozí pobyt ve dnech 5.–11. října 2008¹ byl dokončen především výzkum bohemikálních tisků 16. století, jejichž bibliografické popisy se stanou součástí databáze starých tisků, jež bude v budoucnu zveřejněna na webových stránkách Knihovny AV ČR.

V rámci pobytu bylo pracovníci knihovněného oddělení Hanou Beránkovou a Annou Vorlíčkovou bibliograficky popsáno celkem 46 vzácně dochovaných vydání, u nichž se podle dosavadního výzkumu *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků 1501–1800* v českých a moravských knihovnách s historickými fondy nedochoval žádný exemplář. Většina z nich pochází z produkce pražských tiskáren, je však mezi nimi i soubor 11 vydání kázání význačného novokřtěnského teologa německého původu Baltasara Hubmaiera (1480?–1528), který v letech 1526–1528 působil na Moravě. Hubmaierova kázání byla vydána v mikulovské dílně Simprechta Sorga – Froschauera, tiskaře původem z Augsburgu, jenž tiskárnu v Mikulově zřídil právě pro vydávání děl tohoto významného teologa, popraveného v r. 1528 ve Vídni.

<http://www.onb.ac.at/>

¹ Viz Hana Beránková, Výzkum cizojazyčných bohemikálních tisků, in : Informace, 2008, 4, s. 17-18.

Hana Beránková

KONFERENCE VERZEICHNIS DER IM DEUTSCHEN SPRACHRAUM ERSCHIENENEN DRUCKE DES 17. JAHRHUNDERTS

Hlavním cílem služební cesty do Mnichova, která se uskutečnila ve dnech 26.–29. 10. 2009, byla účast na konferenci *Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts*, pořádané Bayerische Staatsbibliothek ve spolupráci s Herzog-August-Bibliothek ve Wolfenbüttelu a Staatsbibliothek v Berlíně. Stejnomený projekt německé národní retrospektivní bibliografie, známý pod zkratkou VD17, je součástí širší koncepce bibliografického výzkumu tisků 16.–18. století německé jazykové oblasti, jež probíhá ve třech samostatných etapách.¹ První z nich, zahrnující zpracování tisků 16. století, byla zahájena v r. 1969. Její výsledky byly v knižní podobě zveřejněny mezi lety 1983–1995² a v r. 2004 pak proběhla konverze těchto dat do online databáze.³ Na výzkum tisků 16. století navázalo v r. 1996 bibliografické zpracování tisků 17. století a v dubnu 2009 byla zahájena dvouletá pilotní fáze výzkumu a digitalizace tisků 18. století.

Konference v Mnichově byla věnována problematice zpracování tisků 17. století. Byly na ní shrnuty výsledky dosavadní třináctileté intenzivní práce bibliografů 10 významných německých knihoven,⁴ jejímž výstupem je online databáze s bibliografickými záznamy cca 270.000 vydání germanik dochovaných v 640 000 exemplářích.⁵ Předmětem diskuze byly především obecné zásady a postupy při

¹ Blíže viz např. Thomas BÜRGER, *Die Vermessung der Bücherwelt. Eine Erfolgsgeschichte der Deutschen Forschungsgemeinschaft*, in: *Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen*, Jg. 2, Nr. 3, September 2009, s. 160-161 a Thomas BÜRGER-Ines WOLF, *Die Schmelze des barocken Eisberges. Das Verzeichnis der deutschen Drucke des 17. Jahrhunderts (VD17)*, in: *Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen*, Jg. 2, Nr. 3, September 2009, s. 162-166.

² *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart 1983-1995, 22 vol.

³ Viz www.vd16.de. V databázi je nyní evidováno okolo 100 000 vydání doplněných cca 364 000 údaji o dochovaných exemplářích z cca 200 knihoven a archivů. Viz T. BÜRGER, *Die Vermessung der Bücherwelt. ...*, s. 160.

⁴ Bayerische Staatsbibliothek München, Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Universitäts- und Forschungsbibliothek Erfurt/Gotha, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle an der Saale, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Stadtbibliothek Nürnberg, Klassik Stiftung Weimar Herzogin Anna Amalia Bibliothek, Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen, Universitätsbibliothek Augsburg, Ratsschulbibliothek Zwickau.

⁵ Viz T. BÜRGER, *Die Vermessung der Bücherwelt...*, s. 161. Databáze je přístupná na webové adrese: www.vd17.de.

spolupráci s dalšími německými i zahraničními knihovnami a zamyšlení nad širšími perspektivami bibliografické práce. Důraz byl kladen především na zachování bibliografického charakteru databáze a na udržení vysoké úrovně zpracování jednotlivých záznamů. Zvláště přínosná byla v tomto směru konfrontace s pohledem uživatelů databáze – historiků, teologů, teatrologů, z níž vyplynuly především vysoké nároky na spolehlivost zahrnutých dat a potřeba zachycení i zdánlivě podružných údajů (např. titulatury autorů, původců i osob, o nichž díla pojednávají či je zmiňují), jež by mohla být vyřešena prostřednictvím digitálních kopií celých tisků připojených k bibliografickému záznamu v databázi. Potvrzen byl velký význam klíčových slov k obsahu a zejména žánrových hesel, která umožňují provádět systematický výzkum jednotlivých druhů německé literatury barokního období.

Součástí konference byl i seminář o spolupráci projektu VD17 s institucemi ze zemí bývalého tzv. východního bloku, na němž byly představeny historické fondy Státní veřejné vědeckotechnické knihovny Sibiřského oddělení Ruské akademie věd, Knihovny Rumunské akademie věd, akademické knihovny university v Tallinnu, a dále projekty maďarské, slovenské i české národní retrospektivní bibliografie.

Touto služební cestou byl rovněž zahájen bibliografický výzkum vzácně dochovaných tiskařských bohemik nacházejících se ve fondu Bayerische Staatsbibliothek. V rámci pobytu bylo bibliograficky popsáno 11 unikátních tiskařských bohemik 16. století.

<http://www.bsb-muenchen.de/>

Lenka Bártová
**LETNÍ ŠKOLA
KNIHOVĚDNÝCH
STUDIÍ V LYONU 2009**

Ve dnech 1.–4. září 2009 jsem se zúčastnila jednoho ze čtyř knihovnědných kurzů uspořádaných v Lyonu. Hlavním organizátorem tohoto již sedmého ročníku byl spolu s Rare Book School (University of Virginia) Institut d'histoire du livre (Ústav dějin knihy v Lyonu), sdružující významné francouzské instituce – Bibliothèque municipale de Lyon (Městská knihovna v Lyonu), Musée de l'imprimerie (Museum knihtiskařství), École nationale des chartes (Vysoká škola archivní) v Paříži, ENSSIB (Vysoká škola informačních věd a knihoven ve Villeurbanne) a École normale supérieure, lettres et sciences humaines (Fakulta filozofie a humanitních věd v Lyonu).

Čtyři kurzy byly určeny pro knihovníky a odborníky, kteří pracují s historickými fondy a zabývají se dějinami knihy. Jejich vedení se ujali mezinárodně uznávaní odborníci ve vybraných předmětech. V tomto roce byly odborné veřejnosti nabídnuty dva zcela nové kurzy a dva s tématy z minulých let.

První z nově vypsaných kurzů se zaměřil na téma, týkající se historie a techniky výroby ručního papíru (Papiers et filigranes comme évidence bibliographique, přednášející – Neil Harris), historie vzniku a užívání filigránů a jejich typologie.

Dominique Varry přednášel „bibliographie matérielle“, jež byla tématem druhého nově vypsaného kurzu. Jde o směr výzkumu, který byl propracován a je užíván zejména v anglosaských zemích. Tato metoda je velice blízká českému analytickému popisu uplatňovaném při tvorbě záznamů pro Knihopis českých a slovenských tisků (dnes v péči NK) a pro Bibliografii cizojazyčných bohemik z let 1501–1800, vytvářenou v KNAV.

Francouzský postup však analyzuje tisky podrobněji, čemuž napomáhá pro území Francie pečlivě dokumentovaný typografický materiál nejen jednotlivých tiskáren, ale i pečlivé zmapování jeho výskytu v rámci určité lokality či regionu. Díky tomu pak dochází k odhalování patisků, falešných adres nebo k detekci falz. Jednoduše řečeno, jde v podstatě o archeologii tištěné knihy, kdy účelem je ukázat způsob, jak nechat knihu „mluvit“ o tom, jak /respektive kým byla vyrobena.

Dva, v minulosti již prezentované kurzy, se zaměřily na problematiku inkunábulí a akcidenčních (tedy příležitostných) tisků.

Úvod do studia inkunábulí
(Introduction à l'étude des incunables,
přednášející Kristian Jensen)
představoval kritický pohled na metody
a techniky používané v knihtiskařství
a při výrobě knih v 15. století.
Zajímavou součástí tohoto semináře
bylo i stručné seznámení s minulými
i současnými sběrateli inkunábulí.

Tématem posledního semináře byly
akcidenční tisky se zaměřením na
19. a 20. století (Les imprimés
éphémères à la loupe, přednášející –
Michael Twyman). Plakáty, kalendáře,
pozdávky, faktury či etikety se staly
předmětem pro výklad grafických
technik, na jejichž rozpoznávání byl
kladen hlavní důraz, stejně tak jako na
rozdíly mezi ručním a strojovým tiskem,
různými způsoby barevného tisku
či sazby.

Kromě vysoké odborné kvality kurzu
byl velkým kladem i fakt, že v průběhu
všech přednášek mohli účastníci
studovat diskutovanou problematiku
na konkrétních tiscích ze sbírek
lyonských institucí.

<http://www.imprimerie.lyon.fr/imprimerie/sections/fr/lihl>

http://www.imprimerie.lyon.fr/imprimerie/sections/fr/lihl/cours_ihl

Ivana Laiblová Kadlecová
**THOMSON REUTERS +
HUNGARIAN
ACADEMY OF
SCIENCES LIBRARY:
BIBLIOMETRIC EVENT**

Thomson Reuters, producent Web of Knowledge, spolu s Knihovnou Maďarské akademie věd v Budapešti organizovaly dne 2. listopadu 2009 zajímavou akci. V době, kdy jsou bibliometrické metody a jejich využití pro účely hodnocení vědy horkým tématem, bylo užitečné vyslechnout příspěvky z různých zemí.

Andras Schubert z Maďarské akademie věd definoval strukturální, dynamickou a evaluativní scientometrii a její síťové aspekty.

Fields of scientometrics

- Structural scientometrics
Structural mapping of scientific communities, sets of documents, concepts, etc.
- Dynamical scientometrics
Studying the space-time behavior of scientific information
- Evaluative scientometrics
Assessing the performance of the actors of scientific research

Network aspects are of ever growing importance in the theory and practice of scientometrics not only at the structural but also at the dynamical and evaluative levels of investigations.

There is a bidirectional exchange in the toolkit of network studies and scientometrics; for example, the h-index, originally conceived and developed as a tool of evaluative scientometrics, seems to open new directions in the study of general networks, as well.

Stojan Pečlin představil vládní agenturu, Slovenian Research Agency, její strukturu, principy a nástroje k hodnocení výzkumných programů a projektů a jejich následnému financování.

Two ways how to evaluate scientific research

- Review by colleagues “equals” or “peers» is applied to judge research proposals, evaluation of research groups, appointments and promotion of research staff. Peer review is regarded as a qualitative assessment
- Bibliometric indicators – quantitative assesment

Bibliometric indicators

- A1 - number of publications
- A2 - number of citations,
- A1' – articles in journals in the top 25% of SCI categories/fields, in social sciences articles in SSCI journals, editing a book for an international publisher
- A1'' – book published by an international publisher; articles in the first or second ranked journal in SCI fields, or a journal with IF>5 or in a journal in the upper half of SSCI for social sciences
- A2 – number of pure citations in the last 10 years from Web of Science
- Best known work of researchers in a programme team/number of pure citations of the most cited work of members of a programme team
- H - index

SLOVENIAN RESEARCH AGENCY

Simon Pratt z producentké firmy Thomson Reuters ukázal výsledky analýzy regionální expanze Web of Science, metodu výběru nových periodik pro zařazení do databáze a výsledek, 1 600 vybraných nových regionálních titulů z celkové nabídky 10 tisíc. Pro zajímavost lze ukázat tabulku, která je seřazena dle regionů a oborů:

Regional Journal Content Expansion 2007-2009 Contribution of Each Region to Subject Areas

Region	A&H	AB&ES	CM	EC&T	LS	PC&ES	S&BS	Total
AP	13	55	105	45	47	41	89	395
EU	150	88	161	81	50	116	200	846
LA	29	55	33	13	14	15	42	201
MA	13	23	32	10	15	7	31	131
NA	8	1	13	2	1	0	3	28
Total	213	222	344	151	127	179	365	1601

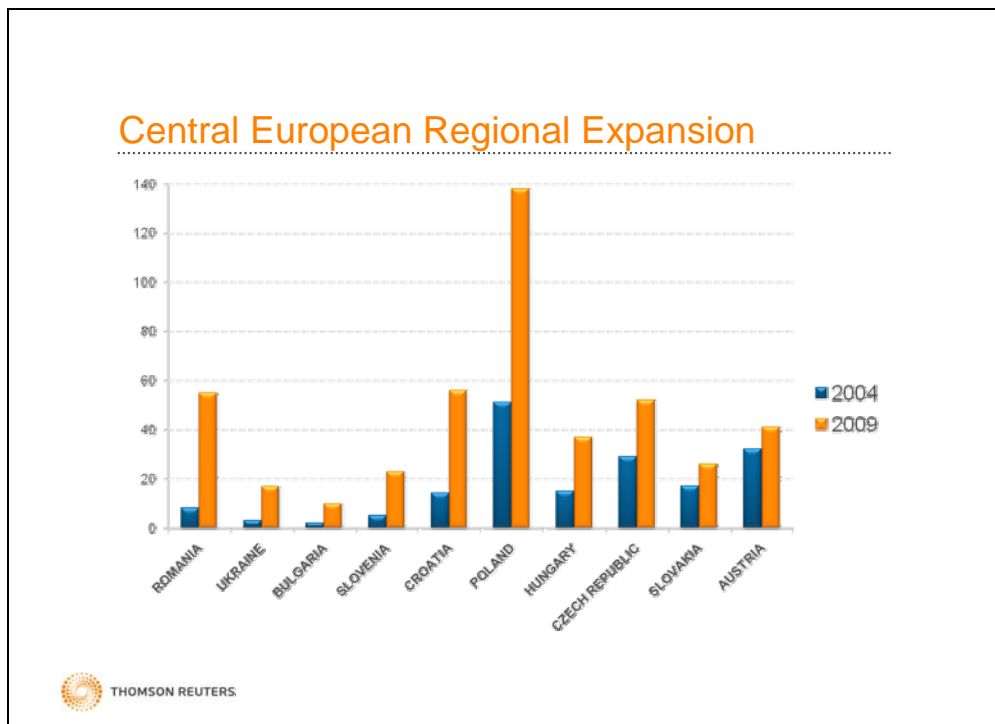
Regions:

AP : Asia Pacific
 EU : European Union
 LA : Latin America
 MA : Middle East/Africa
 NA : North America

Subject Areas:

A&H : Arts & Humanities
 AB&ES : AgBio & Environmental Sci
 CM : Clinical Medicine
 EC&T : Engineering Computing & Technology
 LS : Life Science
 PC&ES : PhysChem & Earth Science
 S&BS : Social & Behavioral Science

Takto vypadá přírůstek z České republiky v porovnání s okolními zeměmi:

Wolfgang Mayer z vídeňské Univerzitní knihovny předvedl praktické užití bibliometrických metod na vlastním pracovišti. Scientometrická skupina začínala na univerzitě pracovat spíše jako zájmové sdružení bez finančního základu v roce 2006 za účelem koordinace, mezinárodní spolupráce a posouzení informačních zdrojů, ale o dva roky později již byl ustanoven oficiální department.

Bibliometrický department byl implementován k univerzitní knihovně. Důvodů k tomuto kroku bylo několik: knihovníci jsou informačními specialisty, znají práci s metadaty, rešeršními prostředky a databázemi, jsou (nebo měli by být) oborově nezávislí a nezaujatí, interdisciplinární.

Bibliometrické oddělení má širokou působnost, kupříkladu

- provádí cyklické, přibližně čtyřleté periodické hodnocení publikačních výstupů pro 15 fakult a 3 centra. Přípravuje report (nikoliv závěry) k hodnocení,
- podle stanovených kritérií analyzuje publikační seznamy k žádostem o pracovní místa na univerzitě,
- organizuje výuku práce s databázemi včetně personalizace výstupů (research ID apod.),
- organizuje na národní i mezinárodní úrovni, zejména s německými pracovišti, diskusní setkání a workshopy, výměnu dat pro expertízy a benchmarking, jedním z příkladů je letní škola bibliometrie,
- analyzuje citační ztráty z důvodů chybné afilace, analyzuje citační frekvence v Open Access iniciativě.

Toto je jen malý díl širokého spektra činností.

Vlastní bibliometrie je založená na indikátorech známých z Web of Knowledge, zajímavá je porovnávací studie Vídeň – Oslo – Zürich o mezinárodní spolupráci a ko-autorství.

Giullame Rivalle z Thomson Reuters představil nástroj pro evaluaci – *INCITES*, jako novou výzvu pro bibliometrickou techniku. Incites je nástroj pracující nad Web of Science, který využívá nejrůznější indikátory k hodnocení s důrazem na benchmarking.

Why Incites?

- Growing need for powerful tools able to identify trends and make decisions
- Need to identify strength and weaknesses and decide where investments should be oriented
- Need to justify choices and demonstrate success in order to obtain funding
- With the metrics Incites provides, an institution can efficiently analyse its productivity and its worldwide influence on published research, examine its progression, define its objectives and make financial decisions

Petr Ráb z Akademie věd ČR (ve spolupráci s I. Laiblovou Kadlecovou) připravil prezentaci „Evaluation in the Academy of Science of the Czech Republic: past, present and future“. V souhrnu byla představena organizační struktura AV ČR a její členění, postupně pak jednotlivé etapy evaluací od roku 1993. Prezentace je dostupná na vyžádání u autorů.

Outline

Structure and organization of AS CR

- institutes, peoples, budgeting

Past Evaluations 1993 - 2004

- internal, external, methodologies, results & consequences

Present Evaluation 2008

- data-set, collecting data, bibliometry & scientometry, methodology, measurable structure and output of AS CR institutes

Future Evaluation 2010

- automated data collecting system, bibliometry & scientometry + international context + peer & panel system

Conclusions

V předcházejícím večerním neformálním setkání i v následné diskuzi po semináři zazněly nejrůznější názory a přístupy k bibliometrickým analýzám tak, jak je zástupci z jednotlivých zemí znali z hlediska využívání a často i zneužívání. Co však ani jednou nezaznělo, a po pravdě řečeno jsme to ani neočekávali, bylo převádění bodových výsledků rovnou na eura, natož na koruny.

Iva Burešová
**„ONLINE
INFORMATION 2009“
LONDON**

Také letošní ročník mezinárodního setkání informačních pracovníků, věnované tématu elektronických informačních zdrojů, se konalo v Olympia Grand Hall v Londýně, a to od 1. do 3. prosince 2009. Seznam vystavovatelů včetně různých informačních materiálů je umístěn na <http://www.online-information.co.uk>.

Celá konference s volně přístupnými semináři byla rozdělena na tři sekce: Sémantický web, Sociální web a Informační profesionálové. Semináře potom byly rozčleněny do deseti skupin a to: Management obsahu, Vyhledávací nástroje, Nástroje elektronického publikování, Evropští knihovníci a mezinárodní fórum, Celosvětové fórum obchodních informací, Vzdělávání informačních pracovníků, Knihovny a elektronické knihy, Marketing pomocí sociálních médií, Informace z oblasti STM a Problematika XML.

Hlavním tématem „Online Information 2009“ byl jednoznačně fenomén sociálních internetových sítí a i přednášky z ostatních oblastí byly často vztahovány k tomuto tématu.

Ze všech vyslechnutých seminářů mě nejvíce zaujala přednáška s názvem The Ever Changing Landscape of Search : Google is not Enough (Stále se měnící vyhledávací prostředí, Aneb Google není dost), kterou přednesla Karen Blakeman. V přednášce bylo předvedeno mnoho vyhledávacích nástrojů zaměřených na lepší práci s obrázky, videi či jinými méně standardními formáty. Samozřejmě nechybělo ani vyhledávání zaměřené na sociální sítě jako jsou např. Facebook, Twitter, LinkedIn nebo YouTube. Celá powerpointová prezentace je umístěna na <http://www.slideshare.net/KarenBlakeman/google-is-not-enough>.

Další ze zajímavých přednášek s názvem Using Social Media for Competitive Intelligence (Užívání sociálních sítí pro konkurenční zpravodajství) byla prezentována Marydee Ojala. Bylo poukázáno na problematiku vyhledávání informací v sociálních sítích a také zde byl prodiskutován článek z časopisu Online (listopad/prosinec, 2009), kde byl Davidem Stuartem publikován článek o metrice sociálních médií.

V jedné z přednášek (Quick response codes and libraries – Kódy rychlých odpovědí a knihovny) přednesené Andrewem Walshem byla představena technologie QR kódů,

což jsou dvouprostorové barkódy, které nesou informace nejen v horizontálním směru, ale i ve vertikálním a umožňují tak uložit více informací. Na rozdíl od standardních barkódů, jsou tyto dvouprostorové kódy schopny poskytnout informace i v případě, že 30 % kódu bylo z nějakého důvodu poničeno. K využívání těchto kódu a informací v nich uložených je třeba mít mobilní telefon a příslušný software (např. telefony Nokia čtečky QR kódu mají již nainstalované). Poté již jen stačí QR kód vyfotit a odeslat na příslušné místo (v případě názorné ukázky to byla knihovna). Zpátky přijdou informace v podobě URL linků, anotací, map a podobně – zkrátka všeho, co se v knihovně nevejde na obal knihy, regál či nástěnku. QR kódy jsou využívány např. Huddersfieldskou univerzitou <http://www2.hud.ac.uk/cls/library/using1T/qrcodes.php>.

Každý z přednesených příspěvků evokoval u publika mnoho dotazů, proto po odeznění každého z témat byl dán prostor k diskuzím, které mnohdy pokračovaly i mimo přednáškové sály.

Jarmila Burgetová

WORLD LIBRARY AND INFORMATION CONGRESS: 75TH IFLA GENERAL CONFERENCE AND ASSEMBLY

Letošní světový a informační kongres (75. výroční konference IFLA) se konal ve dnech 23.–27. srpna v druhém největším italském městě Milánu. Hlavní téma kongresu zní ve volném českém překladu „Knihovny tvoří budoucnost, kterou staví na kulturním dědictví“.

Na webu IFLA se zájemci mohou podrobně seznámit s programem kongresu i s plnými texty velkého počtu referátů a příspěvků na adrese

<http://www.ifla.org/annual-conference/ifla75/programme2009-en.php>

Rozšíření nových technologií umožňuje těm, kteří se kongresu nezúčastnili, dozvědět se o něm na některém z blogů, v novinách, na síti Twitter, podívat se na videa a obrázky na adrese

<http://www.ifla.org/en/annual-conference/ifla75/ifla-community-in-milan>

Zahájení kongresu (Opening Session) se tentokrát konalo v auditoriu kongresové budovy, v níž se jednání kongresu konalo, v dopoledních hodinách v neděli 23. srpna 2009. Prostory auditoria byly zcela zaplněny, kongresu se zúčastnilo přes 3 200 účastníků, a tak bylo nutno přenášet jednání na velkou obrazovku do dalšího sálu kongresové budovy. Zahájil je předseda italského národního organizačního výboru Mauro Guerrini¹, poté následovaly obvyklé pozdravné projevy místních celebrit; tentokrát to byli zástupci města Milána a regionu Lombardie. Hlavní náplní zahajovacího programu bylo zajímavé živě hrané přestavení v pěti obrazech, symbolicky vyjadřující způsob ochrany kulturního dědictví počínaje vzácnými rukopisy z údobí římské civilizace až po současnost formou nejmodernějších technik digitalizace. Představení zakončila módní přehlídka, z níž vtipně a povzbudivě vyplynulo, že „kniha nikdy nevyjde z módy“.

¹ Je profesorem na univerzitě ve Florencii a předsedou italské asociace knihoven.

V dopoledním programu dále promluvila prezidentka Accademia della Crusca² Nicoletta Maraschio a samozřejmě také předsedkyně IFLA dr. Claudia Lux. Ta rekapitulovala výsledky svého úsilí v průběhu třech let svého předsednictví, která zaměřila zejména na to, aby knihovny byly stále na pořadu dne (Prezidentské téma: Libraires on the Agenda). Hlavní směry: lobování ve prospěch knihoven (Advocacy), Open Access neboli globalizace svobodného přístupu k vědění, nový design knihoven, lidský faktor - podpora kreativity, školení „školitelů“.

V průběhu nedělního odpoledne byla zahájena rozsáhlá firemní výstava; zúčastnila se jí více než stovka firem, společností, velkých knihoven včetně stále obleženého stánku IFLA, rozšířeného o koutek, věnovaný propagaci příštího kongresu.

Vlastní kongresová jednání proběhla od pondělí 24. do čtvrtka 27. srpna 2009. Jako obvykle měli účastníci kongresu velký výběr, v mnoha případech probíhaly dvě zajímavá zasedání současně, takže bylo třeba zvažovat kam dřív. Pro představu uvádím, že celkem se uskutečnilo 219 zasedání, z toho 66 činila jednání stálých komisí jednotlivých sekcí IFLA; pro 31 zasedání bylo zajištěno simultánní tlumočení. Trendům v rozvoji veřejných a metropolitních knihoven byl v pondělí 24. srpna 2009 věnován workshop „Framing the future for a new agenda for public libraries“ se zajímavými příspěvky z USA, Austrálie a Kanady, Švédska a Kodaně; problematika digitalizace novin byla na programu jednání ICADS „Digital preservation and the new website“, na němž zazněly zkušenosti nizozemské Národní knihovny v Haagu, australské Národní knihovny v Canberru a americké Library of Congress z Washingtonu.

Velký zájem přitáhla panelová diskuse, organizovaná komisí IFLA pro copyright (Committee on Copyright and other Legal Matters - CLM) na téma „Libraries and mass digitisation: Intellectual property challenges“ se dvěma velice aktuálními tématy:

- The Google Book Settlement: Love It or Leave It?
Účastníci: Jonathan Band (policybandwidth, Washington DC, USA), Herman Spruijt (International Publishers Association, Netherlands), Jon Orwant (Google, USA) and James G. Neal (Columbia University, USA)
- Orphan Works finally adopted: a Dutch solution for rescuing cultural heritage –
Wilma Mossink (SURF Foundation, Netherlands)

V úterý 25. srpna 2009 bylo celé dopoledne věnováno bohatému programu sekcí „Knowledge Management, Library and Research Services for Parliaments and Information Technology“ pod názvem „Social computing tools for learning and knowledge sharing“. Zazněly opět příspěvky z celého světa: z Kanady, Chile, USA, Nového Zélandu, Nizozemska.

² Accademia della Crusca je italská instituce, založená ve Florencii v roce 1582, která soustřeďuje badatele a experty italské lingvistiky a filologie.

Na odpoledne bylo zařazeno mimo jiné setkání národních organizací k otázkám rozvoje mezinárodní vztahů a spolupráce „International relations and national organisations“, tyto aktivity rozvíjí skupina NOIR SIG, ustavená na kongresu IFLA v Quebecu v roce 2008.

Ve stejnou dobu se konalo vyhlášení letošního výsledku Ceny Billa a Melindy Gatesových (Bill & Melinda Gates, Access to Learning Award) dotovaná nadací Gatesových jedním milionem dolarů. Vítězem se stala kolumbijská kulturní a vzdělávací organizace „Fundación Empresas Públicas de Medellín“, která mimo jiné zajišťuje celou síť veřejných knihoven sloužících městu Medellín a metropolitní oblasti.

Ve středu 26. srpna 2009 se kromě zasedání konala také převážná část návštěv milánských knihoven (vybíráno bylo z nabízeného počtu osmnácti knihoven). Významné komise CLM (Copyright and other Legal Matters) a FAIFE (Free Access To Information And Freedom Of Expression) uspořádaly společně panelovou diskusi na téma „Libraries and the Internet: public policy challenges“. Jednání moderoval předseda FAIFE Paul Sturges.

Účastníci:

- Jonathan Band, the executive director of NetCoalition
- Stuart Hamilton, IFLA Senior Policy Advisor
- Harald Muller, Max Planck Institute
- Matt Schruers, Computer & Communications Industry Association
- Fiorello Cortiana (Provincia di Milano), Antonella de Robbio (University of Padua), and PAOLO FERRI (University Milano-Bicocca)

Na programu čtvrtěčního dopoledne 27. srpna 2009 bylo mimo jiné zasedání sekce pro informační technologie pod názvem: New repositories: architectures interoperability and data exchange. Většina přednesených příspěvků je přístupna na webu IFLA.

Not (just) a repository, nor (just) a digital library, nor (just) a portal: a portrait of Europeana as an API

Autoři: Cesare Concordia (CNR-ISTI, Pisa, Italy), Stefan Gradmann (Humboldt-Universität zu Berlin, Berlin, Germany) and Sjoerd Siebinga (Europeana Development, The Hague, Netherlands)

Video active – European television heritage online

Autoři: Johan Oomen (Netherlands Institute for Sound and Vision, Netherlands), Vassilis Tzouvaras (National Technical University of Athens, Athens, Greece) and Marco Rendina (Istituto Luce, Italy)

A trust P2P network for the access to open archive resources

Autoři: Emanuele Bellini a Paolo Nesi (University of Florence, Florence, Italy)

Persistent identifier distributed system for digital libraries

Autoři: Maurizio Lunghi, Emanuele Bellini, Maurizio Lanzia, Brunella Sebastiani, Massimiliano Saccone, Roberto Puccinelli a Marco Spasiano (Consiglio Nazionale delle Ricerche, Rome, Italy)

Za zmínku stojí také obrovské množství posterů, které byly instalovány v zadní části výstavního komplexu. Bylo jich celkem 103 a každý den od 12 do 14 hodin si je prohlédly a s autory pohovořily desítky nebo snad stovky účastníků kongresu; každé poledne bylo u posterů hlučno a veselo.

Podle předsedy italského organizačního výboru pana Mauro Guerrini bylo na kongresu v Miláně registrováno celkem 3 931 účastníků, z toho bylo 2 588 plně registrovaných;³ na kongresu působilo 229 dobrovolníků, 30 tlumočnicků a překladatelů, výstavy se zúčastnilo 128 vystavovatelů, akreditovalo 34 žurnalistů, celkový počet účastníků dosáhl čísla 4 496. Mnoho lidí pořizovalo na kongresu fotografie, natáčelo videa, psalo své blogy... Již podruhé IFLA informace o nich shromáždila a zveřejnila na svém webu.

<http://www.ifla.org/en/annual-conference/ifla75/ifla-community-in-milan>

Na závěrečném zasedání (Closing Session) předávala letos končící předsedkyně dr. Claudia Lux pomyslné žezlo nové předsedkyni Ellen Tise z Jižní Afriky. Předsednické téma nastupující předsedkyně je „Libraries Driving Access to Knowledge“, protože podle jejích slov klíčem k úspěchu je vědění a rovný přístup k informacím jako základní lidské právo.

Příští kongres (a 76. výroční konference) IFLA se bude konat v srpnu 2010 ve švédském Göteborgu. Hlavní téma: „Open access to knowledge – promoting sustainable progress“.

³ Viz <http://www.ifla.org/annual-conference/ifla75/ifla-express2009.htm>

Denisa Froňková

11. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE IFLA O MEZIKNIOHVNÍCH SLUŽBÁCH A POSKYTOVÁNÍ DOKUMENTŮ

Ve dnech 20.–22. října 2009 se v Hannoveru v kongresovém centru konala již 11. mezinárodní IFLA konference o meziknihovních službách a dodávání dokumentů s podtitulem „Strategické aliance a partnerství v meziknihovních výpůjčkách a dodávání dokumentů“. Konference se zúčastnilo přes 195 knihovníků a informačních pracovníků z 35 zemí z celého světa a pořádala ji Mezinárodní federace knihovnických asociací (IFLA), a to sekce IFLA pro dodávání dokumentů a sdílení zdrojů ve spolupráci s následujícími knihovnami: The German National Library of Science and Technology (TIB), The German National Library of Medicine (ZB MED) a The German National Library of Economics (ZBW). Českou republiku zastupovali knihovníci z Národní knihovny, Národní technické knihovny a Knihovny AV ČR.

Konference nabídla široké spektrum témat v oblasti meziknihovních služeb a dodávání dokumentů a pokusila se ukázat, jakým směrem by se měly služby knihoven a informačních institucí v budoucnosti dále vyvíjet. V samostatném bloku byly představeny 4 firemní prezentace. Zaznělo celkem 18 příspěvků, které byly dle programu konference rozděleny do pěti ucelených sekcí: Cooperation in Document Supply and Interlending (Spolupráce v meziknihovních službách a dodávání dokumentů), International Experiences in Resource Sharing (Mezinárodní zkušenosti ve sdílení zdrojů), Country Case Studies in Resource Sharing (Případové studie zemí o sdílení zdrojů), Open Access and Copyright (Otevřený přístup a copyright) a The Future of Information Services (Budoucnost informačních služeb). Z příspěvků uznávaných odborníků na tato témata vyplynulo, že mnoho národních a mezinárodních projektů a spoluprací (jako např. využívání otevřeného přístupu zdrojů či vkládání netištěných materiálů do fondů) slouží jako měřítko pro budoucí vývoj v oblasti meziknihovních služeb a dodávání dokumentů.

Z uvedených sekcí mě nejvíce zaujalo jednání 3. sekce – Country Case Studies in Resource Sharing, a to především příspěvek DELNET – The Functional Resource Sharing Library Network: A Success Story from India, ve kterém se jeho autorka Sangeeta Kaul (Network Manager, DELNET-Developing Library Network, New Delhi,

India) ve stručnosti zabývala historií vzniku sítě knihoven v Indii. Především se zaměřila na vznik DELNETu, jehož provoz byl zahájen v městské knihovně na síti Dillí Library Network v roce 1988 a byl z počátku podporován Národním informačním systémem pro vědu a techniku (NISSAT). DELNET je nevládní nezisková organizace, která sdružuje přes více než 1395 knihoven v 30 zemích a UTs v Indii a dalších sedmi zemích, a poskytuje svým uživatelům přístup k více než 8 miliónům bibliografických záznamů knih, časopisů a netištěných dokumentů. Hlavním cílem je podpořit sdílení zdrojů mezi knihovnami prostřednictvím rozvoje sítě knihoven. V příspěvku bylo navrženo 5C (Connectivity, Cost, Computers, Client and Content) klíčových parametrů, které sehrály významnou roli v růstu a úspěchu DELNETu a jeho udržitelnosti. Dále na základě odpovědi 147 členských knihoven byly velmi přehledně prezentovány výsledky průzkumu. V závěru byly uvedeny bezprostřední plány do budoucna, které počítají s vybudováním znalostních center, vytváření sítě znalostních zdrojů apod. Závěrem lze říci, že DELNET slouží jako vzor funkčního modelu pro sítě knihoven v rozvojových zemích. Celá prezentace je k dispozici na adrese:

http://www.ilds2oog.eu/fileadmin/user_upload/Full_text/ILDS-SangeetaKaul.pdf.

Zajímavé přednášky zazněly v závěrečné sekci zabývající se budoucností informačních služeb. V přednášce s názvem Critical Success Factors for the Future of Information Centres and Company Libraries se její autoři prof. Ragna Seidler-de Awis, MBA a prof. dr. Simone Fühles-Ubach (Institute of Information Science, Cologne University of Applied Sciences, Germany) snažili prostřednictvím výsledků nedávného projektu, uskutečněného mezi podnikovými knihovnami a informačními centry velkých průmyslových a obchodních firem v Německu, upozornit na jaké vnější a vnitřní kritické faktory úspěchu (CSF) by se měly knihovny a informační centra zaměřit, a to především z pohledu jejich managementu při poskytování produktů a služeb.

Přednáška od autorky Clare MacKeigan (Chief Operating Office and Co-Owner of Relais International Inc., Ottawa, Canada) s názvem Discovery meets Delivery pojednávala o sloučení nástrojů vyhledávání s dodáváním, kdy dodávka dokumentu je považována za základní součást procesu vyhledávání. V dnešní době, kdy je přístup k informačním zdrojům prakticky neomezený, se může uživatel prostřednictvím nalezené citace dostat přímo k fulltextovému dokumentu. Bylo zmíněno konsorcium The Borrow Direct, které by mělo sloužit k průzkumu, jak tento trend vypadá v současnosti, a jak se může vyvíjet v příštích letech.

Podrobný program, prezentace, plné texty a další informace o konferenci jsou k dispozici na <http://www.ilds2oog.de>.

OBSAH

Úvodem (J. Burgetová)	3
2nd LIBER-EBLIDA Workshop on the Digitization of Library Material in Europe (M. Lhoták)	5
Konference PASIG 2009 a Alliance for Permanent Access 2009 (M. Lhoták–Z. Tichý)	7
Návštěva digitalizačního centra Univerzitní knihovny v Göttingen (A. Šmejkalová)	9
Návštěva Národní knihovny Norska v Mo I Rana (A. Šmejkalová)	10
Informační den EU o digitálních knihovnách (P. Srb)	12
Digitálna knižnica 2009 (P. Srb)	14
Europeana Plenary 2009 (P. Srb)	16
Konference ELAG 2009 (Z. Tichý)	17
Výzkum cizojazyčných tiskařských bohemik v Budapešti (M. Brabcová)	19
Výzkum tiskařských bohemik v Österreichische Nationalbibliothek ve Vídni II (H. Beránková)	23
Konference Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts (H. Beránková)	24
Letní škola knihovědných studií v Lyonu 2009 (L. Bártová)	26
Thomson Reuters + Hungarian Academy of Sciences Library: Bibliometric Event (I. Laiblová Kadlecová)	28
„Online Information 2009“ London (I. Burešová)	34
World Library and Information Congress: 75th IFLA General Conference and Assembly (J. Burgetová)	36
11. mezinárodní konference IFLA o meziknihovních službách a poskytování dokumentů (D. Froňková)	40

PRO PRACOVNÍKY STŘEDISEK VĚDECKÝCH INFORMACÍ
A KNIHOVEN AV ČR VYDÁVÁ KNIHOVNA AV ČR, v.v.i.

REDIGUJE PhDr. JARMILA BURGETOVÁ

PROSINEC 2009

ISSN 1210-8502